

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

THE INNOVATIVE COMPONENT OF ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISE

У статті розглянуто сутність економічної безпеки підприємства та визначено традиційну структуру економічної безпеки суб'єктів господарювання. Досліджено основу інноваційної складової економічної безпеки та на основі цього визначено інноваційну складову як окрему та одну з найбільш вагомих складових економічної безпеки підприємства. Інноваційна складова економічної безпеки підприємства розглядається як система заходів безпеки підприємства, що покликана забезпечувати широке використання інноваційних нововведень як при збуті та виробництві, так і на інших стадіях і створювати інноваційно-сприятливий клімат як у процесі виробництва, так і у захисті підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз. Також в статті проаналізовано ризики інноваційної складової економічної безпеки суб'єктів господарювання та визначено методи їх зниження, серед яких: метод диверсифікації інноваційної діяльності, передача ризику через укладання контрактів, страхування ризиків інноваційної діяльності.

Ключові слова: структура економічної безпеки, інноваційна складова, ризики інноваційної безпеки.

В статье рассмотрено сущность экономической безопасности предприятия и определено традиционную структуру экономической безопасности субъектов хозяйствования. Исследовано основу инновационной составляющей экономической безопасности и на основе этого определено инновационную составляющую как отдельную и одну из наиболее весомых составляющих экономической безопасности предприятия. Инновационная составляющая экономической безопасности предприятия рассматривается как система мер безопасности предприятия, которая призвана обеспечивать широкое использование инновационных нововведений как при сбыте и производстве, так и на других стадиях и создавать инновационно-благоприятный климат как в процессе производства, так и в защите предприятия от внутренних и внешних угроз. Также в статье проанализированы риски инновационной составляющей экономической безопасности субъектов хозяйствования и определены методы их снижения, среди которых: метод диверсификации инновационной деятельности, передача риска путем заключения контрактов, страхование рисков инновационной деятельности.

Ключевые слова: структура экономической безопасности, инновационная составляющая, риски инновационной безопасности.

The article considers the essence of economic security and defines the traditional structure of economic security of enterprise. Studied bases of innovative component of economic security and defined the innovative component as a distinct and one of the most important component of economic security. The innovative component of economic security is seen as a system of safeguards enterprise that aims to ensure the widespread use of innovations both in sales and production, and on the other

stages and create innovation- friendly climate in the process of production, and in protecting the company from internal and external threats. Also, the article analyzes the risks of innovative component of economic security of enterprise and their reduction methods are defined, including: method of diversification of innovations, transfer of risks through contracts, insurance risks of innovative activity.

Key words: the structure of economic security, innovative component, the risks of innovative security.

Вступ. Процес управління економічною безпекою підприємства є досить складним та багатоаспектним, оскільки включає в себе аналіз теоретичних аспектів забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання, визначення методичних основ підтримання високого рівня економічної безпеки та аналіз економічної безпеки підприємства за її функціональними складовими (фінансовою, інтелектуальною, кадровою, інформаційною, техніко-технологічною, політико-правовою, екологічною, силовою, інтерфейсною, ринковою) [1, с. 49]. Зазначена класифікація складових є вірною, проте поза увагою залишається інноваційна складова, яка в даний час стає однією з основних.

На сьогодні проблема економічної безпеки на підприємстві є досить актуальною та розглядається багатьма сучасними науковцями, серед яких: Березін О. В. [2], Василенко В.П. [3], Іванілов О.С. [4], Іванюта Т.М. [5], Карпунь І.Н. [1] та інші. Питаннями вивчення змісту та сутності інноваційної безпеки підприємства займаються Краснощокі Ю.В. [6, с. 181], Максимова Т.С., Філімонова О.В., Лиштван К.В. [7, с. 131], Магідов Є.Г. [8, с. 36].

Постановка завдання. Метою даного дослідження є виокремлення інноваційної складової економічної безпеки підприємства, аналіз ризиків та методів їх усунення.

Методологія. Для дослідження даної проблематики були використані роботи таких вчених, як Карпунь І.Н., Василенко В.П., Іванюта Т.М., Краснощокі Ю.В.

Також для проведення даного дослідження були використані методи порівняння та узагальнення, аналізу та синтезу, інструменти пакету Microsoft Office.

Результати дослідження. Питанню економічної безпеки підприємства завжди приділялось багато уваги як вітчизняними, так і зарубіжними вченими, проте немає єдиного визначення терміну «економічна безпека». Разом з тим, принципових розходжень у підходах до трактування змісту даної економічної категорії не спостерігається. Найбільш загальним є наступне визначення:

Економічна безпека фірми (підприємства, організації) - це такий стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективно їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам) [9, с. 242].

Система економічної безпеки підприємства традиційно включає такі внутрішньовиробничі складові: інтелектуальну, кадрову, інформаційну, техніко-технологічну, фінансову, політико-правову, екологічну, силову. В свою чергу, І.Н. Карпунь доповнює систему економічної безпеки підприємства ще такими позавиробничими складовими, як інтерфейсна та ринкова, що представлено на рис.1.

Проте чітко не вивчено місце інноваційної складової у забезпеченні економічної безпеки підприємства.

В основі інноваційної складової економічної безпеки лежить термін «інновація». В світовій економічній літературі є декілька підходів до визначення сутності інновації. Інновація трактується як «інноваційна діяльність», «інноваційний менеджмент», «інноваційний процес», «інноваційне рішення» чи просто «інновація», проте є дві точки зору щодо визначення сутності інновацій: в першому випадку нововведення вважається результатом творчого процесу у вигляді нової продукції, технології, в другому - процесом введення нових виробів, елементів, підходів, принципів замість діючих.

Згідно Закону України «Про інноваційну діяльність», інновації - це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [10].

Рис. 1. Структура економічної безпеки [1, с. 49]

Отже, саме інновації покладені в основу забезпечення інноваційної складової системи економічної безпеки підприємства. На думку Краснощоквої Ю.В., в забезпеченні інноваційної складової економічної безпеки головною умовою є дотримання та втілення інтересів підприємства, а інноваційна безпека безпосередньо спрямована на формування необхідних і достатніх умов для збільшення можливостей створення та використання інновацій: продуктових, технологічних, економічних, організаційних і соціальних, з метою розроблення та впровадження конкурентоспроможності продукції й технологій на рівні світових стандартів [6, с. 177].

У зв'язку з новими умовами господарювання, які постійно змінюються під впливом НТП інноваційна складова стає однією з найбільш вагомих для забезпечення високого рівня економічної безпеки. Тому пропонується доповнити структуру економічної безпеки інноваційною складовою (рис.2).

Інноваційна діяльність - це вид діяльності, пов'язаний із трансформацією наукових досліджень і розробок, інших науково-технологічних досягнень у новий чи покращений продукт, введений на ринок, в новий чи покращений технологічний процес, що використовується у практичній діяльності, чи новий підхід до соціальних послуг.

Рис. 2. Структура економічної безпеки підприємства з інноваційною складовою (розроблено автором)

Розвиток ринкових відносин в Україні визначив інноваційну діяльність як єдиний спосіб виживання українських підприємств незалежно від форми власності й сфери їхньої діяльності по всіх стадіях життєвих циклів організацій, технологій і продуктів праці. При цьому результативність інноваційної діяльності прямо залежить від того, наскільки точно зроблена оцінка й експертиза ризиків, а також від того, наскільки адекватно визначені методи управління ними.

Можна виділити кілька видів ризику, найбільш характерних для сучасних умов інноваційної діяльності:

1) Ризики помилкового вибору інноваційних проектів. Причинами виникнення даного виду ризиків може служити недостатньо обґрунтований вибір пріоритетів економічної і ринкової стратегії підприємства. Це можливо, наприклад, у разі переважання короткострокових інтересів при прийнятті рішень над довгостроковими (бажання швидше розподілити прибуток між власниками робить менш ймовірним збільшення частки продукції підприємства на ринку через кілька років). Можуть бути помилково оцінені перспективи положення підприємства на ринку, його фінансова стійкість (бажання наростити прибуток за рахунок збільшення обсягу продажів вигідного продукту може, при різкому погіршенні фінансового стану і зміні кон'юнктури ринку, призвести до додаткових витрат на освоєння ресурсозберігаючих технологій). Крім того, найчастіше автор інноваційного проекту переоцінює його значимість для споживача - в цьому випадку причиною виникнення ризику служить помилкова оцінка ринку споживання.

2) Ризик незабезпечення інноваційного проекту достатнім рівнем фінансування. Включає в себе ризик недоотримання коштів для розробки проекту (фірма не змогла залучити інвесторів через некоректно складений бізнес-плану проекту) і ризик неправильного вибору джерел фінансування (неможливість здійснення проекту за рахунок власних коштів, відсутність доступних джерел позикових коштів і пр.)

3) Ризик невиконання господарських договорів. Так само може бути декількох видів: ризик відмови партнера від укладення договору після проведення переговорів (у разі різкої зміни економічної кон'юнктури), ризик укладання договорів на не надто вигідних умовах (при диктаті постачальника або за відсутності достатнього досвіду у фірми), ризик укладання договорів з недієздатними (неплатоспроможними) партнерами, ризик невиконання партнерами договірних зобов'язань у строк (переважно залежить від різких коливань економічної кон'юнктури).

4) Маркетингові ризики поточного постачання і збуту. Ця група досить

велика. У більшості випадків визначається недостатнім рівнем професіоналізму маркетингових служб підприємства, або взагалі відсутністю таких.

5) Ризик, пов'язаний із забезпеченням прав власності. Проблема виникнення цього виду ризику особливо актуальна для підприємств, що виробляють інноваційну продукцію. Основною причиною його виникнення у російських підприємств служить недосконалість патентного законодавства (одержання патенту (ліцензії) із запізненням, короткий термін дії патенту і пр.).

6) Ризики підвищення конкуренції.

7) Ризики, пов'язані з недостатнім рівнем кадрового забезпечення.

Уникнути повністю ризику в інноваційній діяльності неможливо, оскільки інновації і соціальний ризик - дві взаємозалежних категорії. Проте існують методи зниження зазначених ризиків:

1. Метод диверсифікації інноваційної діяльності, яка полягає у розподілі зусиль розробників (дослідників) і капіталовкладень реалізації різноманітних інноваційних проектів, які безпосередньо пов'язані один з одним. Якщо в результаті настання непередбачених подій один із проектів буде збитковий, то інші проекти можуть бути успішними і даватимуть прибуток. Проте, практично диверсифікація може не лише зменшувати, а й збільшувати ризик інноваційної діяльності.

2. Передача ризику через укладання контрактів. Якщо проведення будь-яких робіт з інноваційного проекту занадто ризиковане й розмір можливого ризику неприйнятний для інноваційної організації, вони можуть передати ці ризики іншій організації. Передача ризику може бути вигідна обидвом організаціям, якщо:

- втрати, які великі для сторони, що передає ризик, можуть бути незначні для сторони, що приймає ризик;

- сторона, що приймає ризик може бути у кращому стані для скорочення втрат чи контролю над господарським ризиком.

3. Найефективніший метод зниження ризиків інноваційної діяльності - це страхування.

Страхування - це угода, за яким страховик (наприклад, страхова компанія) за певну обумовлену винагороду (страхову премію) приймає зобов'язання відшкодувати збитки чи їх частину (страхову суму) суб'єкту страхування (наприклад, власнику підприємства), у разі настання передбачених у страховому договорі небезпек чи випадків (страховому випадку).

За допомогою страхування підприємство може мінімізувати майже всі майнові, і навіть багато політичних, кредитних, комерційних та виробничих ризики. Проте цей вид мінімізації ризиків має низку обмежень:

- високий розмір страхового внеску, який встановлюють організації під час укладання договору страхування;

- деякі ризики не приймаються до страхування (якщо можливість настання ризикової події дуже велика, страхові організації або не беруться страхувати даний вид ризику, або вводять непомірно високі платежі);

- страхуванню, зазвичай, не підлягають ризики, пов'язані з недобросовісністю партнерів.

Отже інноваційна складова економічної безпеки підприємства - це система заходів безпеки підприємства, покликана:

1) забезпечувати широке використання інноваційних нововведень як при збуті та виробництві, так і на інших стадіях;

2) створювати інноваційно-сприятливий клімат як у процесі виробництва, так і у захисті підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Висновки. Наукова новизна даної статті полягає в удосконаленні структури економічної безпеки підприємства, а саме виділення інноваційної складової в окрему складову економічної безпеки.

На основі визначення сутності інноваційної складової та видів ризиків, що до неї входять, запропоновані методи підвищення рівня безпеки цієї складової.

В подальших дослідженнях виникає необхідність розроблення методології оцінки рівня інноваційної складової економічної безпеки.

Література:

1. Карпунь І.Н. Управління фінансовою санацією підприємства: навч. посібник. / І.Н. Карпунь. Львів: "Магнолія-2006", 2009. - 418 с.
2. Березін О.В. Економіка підприємства: навч. посіб. / О.В. Березін, Л.М. Березіна, Н.В. Бутенко. - К.: Знання, 2009. - 390 с.
3. Василенко В.П. Вопросы обеспечения экономической безопасности - одно из направлений деятельности субъектов предпринимательства / В.П. Василенко // Логистика: проблемы и решения. - 2010. - № 5. - С. 43-45.
4. Іванілов О.С. Економіка підприємства: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.]/ О.С. Іванілов - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 728 с.
5. Іванюта Т.М. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Т.М. Іванюта, А.О. Заїчковський - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 256 с.
6. Краснощокова Ю.В. Інноваційна безпека підприємства як запорука конкурентоспроможності в умовах інтеграції [Електронний ресурс] / Ю.В. Краснощокова // Управління розвитком. - 2011. - № 4 (101) - С. 177-178. - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Uproz/2011_4/u1104kr4.pdf.
7. Максимова Т.С. Формування інноваційної політики підприємства / О.В. Філімонова, К.В. Лиштван // Економічний вісник Донбасу. - 2010. - № 2 (20) - С. 181-183.
8. Магидов Е.Г. Федеральная инновационная система / Е.Г. Магидов // Инновации. - 1997. - № 2. - С. 36.
9. Шваб Л.І. Економіка підприємства: підручник. / Л.І. Шваб - К: Каравела, 2011. - 416 с.
- 10.ЗУ "Про інноваційну діяльність": [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15>.